

НА ПОШАНУ ЮВІЛЯРА

УДК 94(477)(092)

Валерій Степанков
(Кам'янець-Подільський)

ВОЛОДИМИР ПРОКОПОВИЧ ГАЗІН: КІЛЬКА ШТРИХІВ ДО ПОРТРЕТУ ЛЮДИНИ, ВЧЕНОГО, ПЕДАГОГА (до 80-річчя від дня народження Володимира Прокоповича Газіна)

У статті розкриваються основні віхи життя та творчий шлях відомого українського історика-германіста В. П. Газіна, розглядаються його педагогічна діяльність у Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка, наукові досягнення. Докладно проаналізовано монографії, підручники та публіцистичні статті ювіляра.

Ключові слова: Газін Володимир Прокопович, історик, німецька історія, міжнародні відносини, педагог, професор, кафедра, університет, публіцистика.

У гроні сучасних германістів України Володимир Прокопович Газін займає особливе місце. Воно зумовлюється наступними чинниками. По-перше, належить до (на жаль, нечисельної) плеяди патріархів-фахівців всесвітньої історії, котрі всупереч абсолютно байдужій позиції уряду щодо розвитку вітчизняної історичної науки, спромоглися у важкі часи становлення Української держави не тільки, відмовившись від марксистської методології, опанувати якісно нові парадигми теорії історичного пізнання, але й на цій основі започаткувати формування нового концептуального бачення новітньої історії Європи та місця у ній України. По-друге, Володимир Прокопович не типовий учений-академіст, замкнутий у сфері виключно наукових інтересів, а дослідник-викладач (професор) ВНЗ, котрий має щасливу можливість спілкуватися з майбутніми істориками, передаючи їм багатющу спадщину своїх фундаментальних знань. І, по-третє, він одним з перших в Україні ще на рубежі ХХ-ХХІ ст. став одним із зачинателів формування нової іпостаті вченого у сучасному науковому житті – «публічного історика».

Як особистість, Володимир Прокопович відзначається надзвичайною цілісністю й монолітністю властивих йому фундаментальних світоглядних засад, морально-етичних цінностей, а відтак і норм поведінки. Їх наріжним каменем слугують інстинкт свобо-

ди й розквіті на цьому ґрунті високо розвинуті почуття власної гідності, справедливості, незалежності й чесності. Як і геніальний художник Іван Марчук (котрий до речі відзначив своє 80-річчя у травні цього ж року), має усі підстави повторити сказані ним слова: «Я – абсолютно вільна людина». Упродовж всього життя залишався і залишається нині надзвичайно порядною, принциповою, правдолюбною й шляхетною особистістю, повністю чужою гордині, інтригам, кар'єристським устремлінням, владолюбству й славолюбству, інстинкту збагачення, захланності, слугуючи взірцем скромності й людської доброчесності. Холоднокровний, стриманий в емоціях, виважений і розсудливий у діях, непохитний у вірності принципам, не без тонкого почуття гумору (нерідко замішаного на сарказмі) виступає образом класичного англійського аристократа XVIII-XIX ст.

Він народився 24 серпня 1936 р. у мальовничому подільському селі Нове Поріччя Городоцького району Хмельницької області (тоді Кам'янець-Подільської) у сім'ї колгоспників. Його батько – Газін Прокіп Васильович – уродженець Брянської області (хутір Золотарьово), осиротівши, підлітком подався на заробітки до Донбасу, де у 14-річному віці почав працювати конононом у шахті. Добре пізнавши упродовж 7 років смак шахтарського хліба, був призваний на військову службу. Після її завершення його направили у Поділля розбудовувати колгоспне життя. Так доля закинула Прокопа у Нове Поріччя, де й познайомився з місцевою дівчиною Параскою Грицик, котра працювала у колгоспній ланці. Молоді люди побралися і в їхньому шлюбі народилося двійко дітей: старша донька Віра (1934 р.) і молодший син Володимир (1936 р.). Прокіп Васильович, суровий за вдачею, відзначався справедливістю й винаятковою чесністю, належає до тієї когорти більшовиків, котрі, щиро вірячи в комуністичну ідею можливої розбудови справедливого (соціалістичного) суспільства, були однаково вимогливими як до інших осіб, так і до себе й до своєї сім'ї. Тому, очоливши з часом колгосп, не дозволяв собі взяти хоча б зернину для власних потреб. А відтак сім'я жила, як і переважна більшість односельчан, у злиднях. Мати – Параска Іванівна – була типовою українською жінкою: моторною, дуже працювитою, доброю господинею, скромною й турботливою. Сімейна атмосфера щирості, вимогливості, працелюбства й правдолюбства через сотні невидимих оку духовних каналів проймала душу хлопчика, викарбовуючи у ній матрицю моральних цінностей, майбутньої особистості.

Як це не дивно, але назавжди у пам'ять чотирирічного Володимира врзалися події грізного літа 1941 р. За його визнанням, він, «був очевидцем того, як війна котилася на Схід нескінченним возами з пораненими бійцями. Інколи проїжджали колони двобаштових танків й автомобілів з молодими солдатами, на обличчях яких блукали винуваті болісні посмішки...». Залишаючись вірним священному обов'язку захищати Батьківщину, батько добровільно пішов на фронт, приєднавшись до частин 6 і 12 армій, доля яких в

оборонних боях під Києвом склалася трагічно. Як і сотні тисяч інших вояків, Прокіп Васильович потрапив до полону. На його щастя, він опинився серед тих червоноармійців, котрих німці відпустили (як правило ними були жителі окупованих теренів України) й повернувся до дому. Проте у травні наступного року його вивезли на роботу до Німеччини, де працював на одному з військових заводів м. Кьольна й за вчинену диверсію заплатив життям.

Разом із сестричкою Володі, як і усім їхнім одноліткам, доводилося поратися по господарству, допомагаючи матері, котра продовжувала працювати у колгоспі. Німці колгоспи не розпустили, вбачаючи в цьому винаході комуністичного режиму дуже вдалий інструмент утримування селян у невіальництві й безперешкодної викачки у них продовольства й іншої сільськогосподарської продукції для потреб райху. Наприкінці березня 1944 р. після бою село звільнили червоноармійці. Колесо страхітливої війни покотилася на Захід. Розпочалося поновлення радянського способу життя. У вересні цього ж року пішов до першого класу. Запам'яталося йому відзначення Перемоги, здобутої кров'ю й життям десятків мільйонів осіб. «День Перемоги, звістку про яку привезли з райцентру, – згадує Володимир Прокопович, – оскільки радіо ні в кого в селі не було, святкували й ми – першокласники».

Невдовзі з війни й примусових робіт почали прибувати батьки його ровесників. Проте їх виявилось дуже мало. Не діждалася повернення чоловіка й батька сім'я Газіних. Таких виявилася більшість у селі, жителі якого чекали перемир'я. Демобілізовані вояки приносили чутки про прийдешній розпуск колгоспів, можливість вільного господарювання на власній землі. Проте не так сталося, як гадалося. Мало цього, недорід 1946 р. й вивезення радянським урядом з України сотень тисяч тон зерна за кордон «братерським країнам по табору» зумовили страхітливий голод 1947 р. Жах перед постійним приви́дом голодної смерті потряс ество підлітка. Сім'ї, дякуючи зусиллям бабусі й матері, вдалося вижити. Однак й донині Володимир Прокопович залишається абсолютно переконаним у тому, що найбільшою цінністю у світі є хліб і про це при нагоді сотні разів щиро нагадував учням і студентам.

У важкі повоєнні роки навчився виконувати чоловічу роботу, виживати в екстремальних умовах, обходитися мінімальними зручностями й при цьому не втрачати людської гідності. Володіючи гострим розумом і феноменальною пам'яттю, навчався блискуче. Мав яскраво виражені здібності до засвоєння математичних дисциплін, тому одним із улюблених його занять стало розв'язування наперед задач підручника. Був товаришким, але вимогливим до пошуку друзів. Справжнім другом дитинства у нього й нині залишається Анатолій Семенович Джума, з котрим зустрічається щороку. Ця риса стала прикметною його вдачі. 1951 р. закінчив з похвальною грамотою семирічку. Попри велику матеріальну скруту, мати, зважаючи на його успіхи й у душі пишаючись сином, наполягала аби продовжував навчатися для здобуття фаху вчителя, який, на відміну від сьогодення, користу-

вався серед селян великою повагою й слугував ознакою високого соціального й морального статусу особи у суспільстві. Володимир не став заперечувати й поступив до Хогинського педучилища (Чернівецька область). У ньому, як і в школі, віддавав перевагу дисциплінам фізико-математичного циклу, хоча захоплювався також історією й літературою. 1955 р. закінчив навчання з червоним дипломом. Викладачі училища запам'яталися йому дуже порядними, чесними, справедливими людьми, котрі прекрасно знали свій фах і щиро ділилися знаннями зі студентами. Особливо часто згадує викладача української мови й літератури Снігура Степана Олексійовича (котрий з часом став знаним письменником України) – чудового педагога, великого оптиміста, простого й щирого у спілкуванні зі студентами.

Цього ж 1955 р. почав працювати – спочатку два місяці вчителем праці у Кузьминській середній школі, а пізніше – математики Мудроголовської семирічної школи (Городоцький район Хмельницької області). Горів бажанням здобути вищу освіту. І, якщо раніше уявляв себе лише фізиком чи математиком, то тепер, будучи молодим педагогом, все більше цікавився життям суспільства, намагаючись осмислити механізм його функціонування, зрозуміти сутність політичних явищ і процесів. А тому після певних вагань врешті-решт зробив вибір: поступати на історичний факультет Чернівецького університету. Після тривалої копійки підготовки у серпні 1956 р. блискуче склав вступні іспити й став студентом.

Розпочалася нова яскрава сторінка у житті Володимира. Потужні аналітичні здібності, помножені на виняткову пам'ять, цілеспрямованість й наполегливість в опануванні знань, стали запорукою відмінного навчання. Окрім нього, займався спортом (гімнастика), кохався в поезії й сам писав вірші. Доброзичливий і демократичний у спілкуванні з товаришами, він завжди проявляв непохитну принциповість у відстоюванні власних моральних цінностей і поглядів. Володіючи сильним інстинктом свободи, цінував її понад усе й намагався будь-що зберегти право на незалежність своєї особистості, а це виявлялося далеко не просто в атмосфері тоталітарного режиму, який за своєю природою не терпів проявів самостійних мислення і дій з боку особистості. Відчуваючи це, вочевидь, ще на рівні підсвідомості (інтуїтивно), прагнув дистанціюватися від активної участі у громадсько-політичному житті з його тогочасними атрибутами показового віроповідництва, фарисейства, прославлення партійних вождів й комуністичних ідеалів. Відтак навчався стриманості у проявах вільнодумства, що для оточуючих осіб візуально набирало незрозумілих рис холодності, а закута в її панцир гострота критичного сприймання дійсності проявлялася в гуморі, інколи досить таки чорному та їдкому.

Помітний вплив на формування світоглядних засад студентів мала творча атмосфера, сформована викладачами історичного факультету. З великою шанобливістю та вдячністю згадує Володимир Прокопович любимох викладачів-фронтовиків: М.О. Ліщенко,

Г.С. Габа, Є.В. Черезова, І.А. Гриценка, О.М. Пономарьова, К.Г. Ципка й ін. Ця плеяда високоморальних наставників, відданих справі навчання й виховання студентів, прищеплювала повагу й любов до обраного фаху, навчала об'єктивно оцінювати суспільно-політичні процеси та явища. Особливо великим авторитетом для нього (як до речі й для багатьох інших студентів) слугувала особистість талановитого педагога й дослідника Івана Михайловича Теодоровича, котрий володів даром розпізнавання у студента майбутніх вчених. Саме він відкрив шлях у науку згодом таким відомим історикам як А.І. Чорній, М.О. Мунтян, А.О. Кошилов, О.І. Сич, В.П. Фісанов й багатьом іншим. Іван Михайлович мав не тільки високий рівень фахової кваліфікації, добру й щедрю душу, але й особливу методу роботи з перспективними студентами, аспірантами. За спогадами Володимира Прокоповича, завжди давав широкий простір для осмислення наукової ідеї; коли ж вона розпочинала вимальовуватися, багатозначно зауважував: «Це потрібно обгризти» («Это надо обглодать»). Що це означало, знали лише ті, котрі мали щастя працювати з ним. Саме під його керівництвом він підготував дипломну роботу «Боротьба НДР за возз'єднання Німеччини (1949-1955 рр.)», яку захистив на «відмінно».

Навчаючись на V курсі, випадково в університеській бібліотеці познайомився з чарівною дівчиною Ніною Івлевою, котра заочно навчалася на українському відділенні філологічного факультету Одеського університету. Взаємні симпатії переросли у кохання, а відтак вони побралися. Володимир з обраницею долі явно пощастило: Ніна Опанасівна виявилася ніжною, люблячою й турботливою дружиною; душевна чистота, інтелігентність й тактовність, скромність й доброта згладжували гострі кути характеру чоловіка, вносячи в сімейну атмосферу злагоду й затишок. Після закінчення у 1961 р. з відзнакою університету, Володимир з Ніною поїхали у серпні влаштуватися на роботу на Івано-Франківщину. Після кількатижневих митарств зупинили вибір на середній школі у Ворохті – селищі міського типу Яремчанського району, розташованого в серці Карпат. Спочатку було важко: по-перше, виникла проблема з пошуком квартири (довелося навіть 2-3 тижні ночувати в одному з класів); по-друге, відчувалася гостра нестача коштів для налагодження побутових умов життя; по-третє, в силу низки причин колектив школи (хто працював у школі, той знає, які інколи пристрасті вирують у цих невеликих корпоративно замкнених громадах) прийняв їх не особливо доброзичливо. Невипадково, мабуть, нового вчителя історії призначили класним керівником найскладнішого контингенту учнів.

У цей скрутний час їм на допомогу прийшов директор вечірньої школи Вівчарук Петро Петрович, котрий посприяв у розв'язанні побутових проблем, за що вони залишалися вдячними на все життя. А перший рік роботи не тільки зняв прохолоду у взаєминах з колективом, але переконав його у тому, що молоді колеги – скромні й порядні люди, а їх фахова підготовка відповідає самому високому рівню. Промайнуло 5-6 років і Володимир

Прокопович стає одним з кращих вчителів не лише школи, але й району. Сповна розкрився його талант чудового педагога. На уроках завжди намагався досягати найголовнішого – навчати учнів самостійно мислити, аналізувати події, процеси та явища й формувати щодо них власну думку. Завідувач обласним відділом народної освіти Федорів, побувавши на одному з уроків, настільки був вражений високим науково-методичним рівнем його проведення, що дозволив не писати (чи не єдиному в районі) поурочних планів. З цього часу на базі Ворохтянської школи почали проводитися методичні семінари з відкритими уроками Володимира Прокоповича для учителів історії й суспільствознавства області. Тому зрозуміло, чому чимало випускників школи ставало студентами історичних факультетів педінститутів й університетів. 1966 р. призначається на посаду організатора позакласної й позашкільної роботи, на якій працював до 1970 р.

Легко знаходив взаєморозуміння з учнями, серед яких було чимало талановитих спортсменів з різних видів лижного спорту (окремі з них ставали навіть чемпіонами України та Радянського Союзу). Цьому сприяло, окрім всього іншого й те, що Володимир Прокопович сам любив спорт, став заїдливим лижварем, що не могло не зближувати з учнями, особливо старших класів. Вивчивши добре Карпати, під час канікул влаштувався інструктором у туристичний табір, водячи дітей, котрі приїжджали на екскурсії, в гори.

Сім'я «вросла» у соціокультурну атмосферу життя громади Ворохти; з «чужинців» Володимир Прокопович і Ніна Опанасівна перетворилися у «своїх». Тут народилися й зростали їхні діти – Олександр (1962 р.) та Володимир (1969 р.). Вони серцем і душею полюбили Карпати, з великою повагою ставилися до працюючих, дотепних, справедливих і гордих горян, до їхніх звичаїв і традицій. У відповідь – знаходили шану й взаєморозуміння. Володимира Прокоповича неодноразово обирали депутатом до селищної ради. Однією з прикметних рис Ворохтянської громади слугував факт активної участі її значної частини у визвольних змаганнях проти радянського режиму (члени УПА та її прихильники), котрі після відбуття покарань (різних термінів ув'язнення) поверталися до домівок й тепер працювали на різних роботах. Навчаючи їхніх дітей і постійно спілкуючись з ними, вдумливий вчитель історії, незважаючи на те, що був комуністом (член КПРС з 1963 р.), спочатку помітив, що вся лавина комуністичної ідеології, яка зображувала «бандерівців» нелюдами, є неправдивою, бо це були такі ж, як і інші їх земляки, люди зі своїми достоїнствами і вадами. Потім зрозумів – їх покарали не за те, що були злочинцями, а за те, що понад усе любили Україну, яку хотіли бачити незалежною. Це відкриття внесло ще більше відчуження до офіційної ідеології та влади. Тому делікатно відмовлявся від спокусливих пропозицій стати директором однієї із середніх шкіл Надвірнянського району, піти на роботу у райком партії, міськом партії Івано-Франківська, в органи КДБ. Волив залишатися рядовим вчителем.

Наприкінці 60-х рр. визріла ідея зайнятися наукою. Чому вона не з'явилася раніше, сказати важко. Ймовірніше всього, що після закінчення університету не мріяв стати ні вченим, ні викладачем ВНЗ. Лише з роками, працюючи в школі, усвідомив внутрішню потребу у дослідницькій роботі, яка, по-перше, дозволяла реалізувати інтелектуальний потенціал, а, по-друге, зберігати внутрішню свободу. Після розмови з І. Теодоровичем вирішив вступати до аспірантури Чернівецького університету заочної форми навчання зі спеціальності «Всесвітня історія». 1971 р. став аспірантом. Разом з науковим керівником Іваном Михайловичем зупинилися на розробці теми «Боротьба німецького імперіалізму за відновлення втрачених позицій в Центральній Європі після Версальського договору (1919-1933 рр.)». З метою зібрання джерельного матеріалу й опрацювання наукової літератури під час канікул неодноразово їздив у бібліотеки й архіви Москви, Києва, Львова, Чернівців та інших міст. На час завершення аспірантури (1975 р.) підготував «чорновий» варіант дисертації й здійснив кілька публікацій.

І тут трапилася подія, що істотно вплинула на подальше життя сім'ї Газіних. Він випадково у Чернівцях зустрівся навесні 1976 р. із добре знайомим зі студентських років Анатолієм Олексійовичем Копиловим, котрий обіймав тоді посаду проректора з наукової роботи Кам'янець-Подільського педінституту. Дізнавшись, що Володимир Прокопович закінчив аспірантуру й завершив написання дисертації, запросив перейти на роботу на історичний факультет інституту. Пропозиція виявилася настільки неочікуваною, що, заскочений зненацька, Володимир Прокопович не зміг відразу прийняти її чи відхилити. Домовилися, що поміркує над нею й у найближчий час повідомить про своє рішення. Нелегко було зриватися з уже обжитого місця, де прожив 16 років, тим паче, що ніхто отримання відразу ж квартири у Кам'янці не обіцяв. З другого боку, спокусливою виглядала можливість працювати у ВНЗ. Дружина, розуміючи складність вибору, порадила поїхати й спробувати свої сили на новій роботі, погоджуючись залишитися з дітьми у Ворохті. На цьому варіанті й зупинилися.

Не без внутрішніх хвилювань Володимир Прокопович на початку вересня приїхав до Кам'янця. Насамперед пішов на співбесіду до завкафедри «Всесвітньої історії» проф. Леоніда Антоновича Коваленка, котрого викладачі й співробітники люб'язно називали «дідом Леонідом». Після нетривалої бесіди той промовив: «Ви нам підходите». Так розпочалася його викладацька кар'єра на посаді асистента (у 40 років!). Як згадує Володимир Прокопович, Л. Коваленко залучав його до читання лекцій по-дружньому, без настанов і менторства. Наприклад, міг буденно й спокійно промовити: «Завтра прочитаєте лекцію «Малі країни Європи у другій половині ХХ ст.». Після кількох прочитаних тем, завкафедри раптом заявив: «Хотів би посидіти у Вас на лекції». Після її відвідання, запросив на перерві до лекторської членів кафедри й у їх присутності промовив всього два слова: «Він досвідчений». Це пролунало як верх похвали, вище якої не буває!

Колектив кафедри зустрів нового колегу доброзичливо. На ній панувала демократична атмосфера стосунків, як між викладачами і співробітниками, так і між ними й студентами. Не існувало позерства, пихатості, зазнайства, лицемірства, ханжества й зневажливого ставлення до людей. Кожен знав свою справу й чесно виконував належні обов'язки, ніхто нікому не заважав займатися науково-дослідницькою роботою. Відчуваючи, що знайшов себе, Володимир Газін наступного року перевіз до міста сім'ю (просто пощастило: випала нагода отримати кооперативну квартиру). На кафедрі доручили вести курс «Новітньої історії Європи та Америки» (ч. 2). Його лекції відзначалися логічною стрункістю сюжетних ліній, чіткістю формулювання суджень, теоретичних положень і висновків, переконливою аргументацією, дохідливістю й легкістю сприймання студентами навчального матеріалу (давався взнаки позитивний досвід тривалої праці у школі). Усіх, хто відвідував їх, вражало дві обставини: він читав лекцію, не дивлячись у конспект і, по-друге, тримав у пам'яті десятки хронологічних дат, прізвищ, цифрових даних, що торкалися економічних аспектів, якими вільно і безпомилково оперував тощо. Семінарські заняття відзначалися творчістю, старанною роботою студентів з джерелами й прагненням навчити їх самостійно мислити, осягати сутність явищ і процесів. Переробивши кілька разів первісний варіант тексту дисертації, в 1979 р. успішно захистив її в Ужгородському університеті. Так в Україні народився германіст, якому з часом судилося стати одним із провідних фахівців у даній ділянці історичної науки.

Приступив, за порадою Івана Михайловича, до розробки теми докторської дисертації «Австро-німецька політика на Сході 1914-1918 рр.». Проте зіштовхнувся зі застарілою проблемою, що торкалася наукових досліджень багатьох учених, а саме: її «актуальністю». Адже надрукувати статтю у журналах чи збірниках (їх кількість у СРСР була мізерною й вважалося за частя зробити на рік кілька публікацій тез доповідей на наукових конференціях), в якій би не прославлялася діяльність КППРС, було вкрай важко. А відтак кількість публікацій зростала черепашими темпами. А відтак лише 1987 р. отримав вчене звання доцента кафедри загальної історії. Інколи пропонували йому поміняти тематику на більш актуальну – писати про діяльність Комінтерну, міжнародний комуністичний і робітничий рух, соціалістичні перетворення в країнах Центрально-Східної Європи. На що завжди спокійно відповідав, що не є фахівцем з даної проблематики.

На час перебудови Володимир Газін уже повністю сформувався як вчений і викладач ВНЗ. Прекрасний лектор, талановитий науковець, чесний, принциповий, стриманий, ввічливий, демократичний у поглядах і стосунках з колегами й студентами він представляв собою зразок класичного інтелігента. Тому не випадково користувався у колективі інституту високим авторитетом. Під час демократизації політичного життя в СРСР, як і більшість викладачів історичного факультету, підтримав цей процес, хоча

відверто висловлював скептицизм щодо можливості проведення КПРС глибоких перетворень, її відмови від головніших постулатів більшовизму, що слугували ідеологічною підвалиною тоталітаризму. Довідавшись про масштаби вчинених останнім злочинів проти народів СРСР, 1990 р. вийшов із лав КПРС. На цей час відбуваються зміни і в житті сім'ї. Старший син Олександр закінчив Львівський політехнічний інститут, одружився і в 1988 р. у нього народився син Юрій. Таким чином Володимир Прокопович та Ніна Опанасівна стали дідусем і бабусею. Молодший син Володимир пішов шляхом батька – вступив на історичний факультет Кам'янець-Подільського педінституту.

Щиро вітав Володимир Прокопович здобуття Україною незалежності. Саме у ній сповна розкрився його талант вченого й викладача. 1994 р. виходить з друку монографія «Економіка і зовнішня політика Ваймарської республіки (1925-1933 рр.)». Її друге, доповнене й перероблене видання, побачило світ 1999 р. Вона заповнила існуючу лауну в історіографії вивчення економічних процесів, що відбувалися у Німеччині упродовж цього часу й впливу на них зовнішньополітичного чинника. У ній автор окреслив також чинники, що сприяли утвердженню фашизму. Паралельно пришвидшує написання тексту докторської дисертації «Східна політика Ваймарської республіки в 1919-1933 рр.», яку успішно захистив 2001 р. у рідному для нього Чернівецькому університеті.

Дана робота стала першим у германістиці комплексним дослідженням цієї вкрай складної і найменш вивченої проблеми історії Ваймарської республіки. На основі ґрунтовного вивчення об'ємного масиву різноманітних джерел і наукової літератури, Володимир Прокопович довів, що її східна політика «спрямовувалася на відновлення кордонів Німеччини до 1914 р. на Сході, включення до її складу територій сусідніх держав, населених німцями, а в подальшій перспективі передбачалася анексія всього східно-центральноєвропейського простору». Він з'ясував, що реваншистські плани урядових кіл держави знайшли обґрунтування в доктринах «Велико-Німеччини» і «Серединної Європи» та їх модифікаціях, які поширювалися не тільки серед німецького населення Ваймарської республіки, але й у середовищах німецьких національних меншин Центральної й Південно-Східної Європи. Пропагуючи «ідею єдиного німецького народу», її владні кола використовували останніх у ролі заручника політики «мирної ревізії» і «п'ятої колони» для розпалювання міжнаціональної ворожнечі, як привід для втручання у внутрішні справи сусідніх країн з метою наступної ліквідації їх незалежності».

І добре пам'ятаю, коли під час захисту дисертації (був присутнім на ньому у якості неофіційного опонента) Володимир Прокопович сміливо порівняв з цією імперською політикою Німеччини зовнішньополітичну діяльність Росії стосовно України й інших колишніх радянських країн, то окремі поважні науковці, не приховуючи свого невдоволення, менторським тоном «по-

правляли» дисертанта, мовляв, такі порівняння є недоречними, бо «братня» Росія ніколи не вдасться до агресивних дій супроти «братньої» України. Плин історії сповна спростував ці міфічні совокві ілюзії русофілів, а український народ заплатив за них життям тисяч своїх кращих синів і доньок. 2004 р. Володимир Газін отримав вчене звання «професора».

Ставши одним із провідних германістів України, друкує низку статей з актуальних проблем історії Німеччини 20-30-х рр. XX ст. У той же час докладає максимуму зусиль для осмислення вкрай складних і суперечливих процесів світової історії кінця XX – початку XXI ст. І до його честі, як дослідника, спромігся одним з перших в Україні реконструювати цілісну панораму визначальних тенденцій функціонування сучасного світу у виданій 2009 р. фундаментальній монографії «Актуальні проблеми сучасності: історія, світова політика» (23 др. арк.). Вона продемонструвала його блискучий талант аналітика помножений на дар володіння стратегічним мисленням. В органічному поєднанні – це дозволило автору не лише досягнути сутність того, що відбувається нині, але й зазирнувши у майбутнє, пунктирно окреслити провідні тенденції розвитку чи занепаду (деградації) тих чи інших явищ і процесів. Показовими для неї є, з одного боку, яскраво виражена самостійність роздумів Володимира Прокоповича, а також цілковита відсутність механічного набору (притаманного для більшості вітчизняних фахівців) запозичених у західних колег концептів і термінів, які конкретно нічого нового не дають для розуміння проблеми, а з другого – невластива сучасному українському історіописанню жорстка правдивість висловлюваних суджень й оцінок, породжена прагненням до максимальної об'єктивності. Враховуючи її інтелектуальну й політологічну значимість, дозволю собі детальніше зупинитися на з'ясуванні головніших теоретичних положень книги.

Не може не вражати унікальна масштабність комплексного охоплення головних проблем зламу тисячоліть. Причому, вони розглядаються в органічному поєднанні як з історією (генезою) свого виникнення, так і з перспективами подальшого розв'язання чи глухого кута. Цілоком слушно вчений розпочав їх з'ясування з аналізу причин краху комунізму й впливу цієї епохальної події XX ст. на характер міжнародних відносин у світі, перед якими відкривалися потенційні можливості якісної зміни їх багатьох параметрів на користь зміцнення світової безпеки. У зв'язку з чим переконливо довів необхідність реформування діяльності ООН з метою досягнення її ефективності у розв'язанні конфліктних ситуацій. Ґрунтовно розкрив чинники, що породжували локальні конфлікти на пострадянських теренах, розкрив їх характер й окреслив шляхи розв'язання історичних вузлів протиріч.

З інтересом читаються сторінки, присвячені висвітленню появи й функціонування такого міжнародного об'єднання пострадянських країн як СНД. Справедливо назвавши розпад СРСР розколом «комуністичної імперії», він показав судомні зусилля ро-

сійських політиків зберегти політичний вплив колишньої метрополії над новими державами за допомогою даної структури. Тому абсолютно точно визначив їх статус як проміжний «між СРСР і незалежністю». Висвітлив слабкість демократичних сил у країнах СНД, яка породила утвердження у багатьох з них кланово-корупційних режимів, що перетворилися в основну (і, як показали наступні події, поки що нездоланну) перешкоду на шляху до розбудови громадянського суспільства. Принагідно ним розглядаються проблеми становлення у СНД незалежних держав та ролі у цьому процесі Росії. Як вияснив автор, остання, дотримуючись імперської ідеології, прагне не допустити їх еволюції у реально самостійні країни, а залишити де-факто на рівні васально-залежних від Москви. У зв'язку з чим він не сумнівався у тому, що як міжнародне структурне об'єднання СНД не мало жодного шансу на ефективне функціонування, а відтак приречене на розвал і припинення існування.

Чимало місця присвячено характеристиці російсько-американських відносин, насамперед тих нових аспектів, що з'явилися після краху СРСР. Констатовано процес наростання у них негативних тенденцій, зокрема ідеологічного протистояння. Зроблено глибокий аналіз якісних змін, що сталися в НАТО після 1991 р., насамперед появи нової парадигми участі в альянсі європейських країн і США. Визначено причини його просування «на Схід» й змодельовано умови можливого вступу до нього України та чітко визначено перешкоди, які заважають реалізації цього плану. Новизною відзначаються роздуми Володимира Прокоповича щодо геополітичного впливу нафтогазового чинника на характер міжнародних відносин й розв'язування вузлів глобальних суперечностей. Комплексно розглянуто анатомію виникнення Балканської кризи на рубежі тисячоліть, її перебіг і шляхи розв'язання. В центрі уваги дослідника опинилися хорвато-сербська війна, Боснійська трагедія та Косовська проблема.

Автор не уникнув вивчення найважливіших проблем сучасності, зокрема демографічної, екологічної, роззброєння й міжнародного тероризму. Причому, він не обмежується фактом їх існування, а прагне визначити масштаби виклику кожної з них для людства й запропонувати моделі розв'язання. Висвітлюючи феномен глобалізації, спромігся ґрунтовно розкрити його сутність, становлення нової просторової системи, форми впливу на міжнародні стосунки, статус і функції держави у світовій спільноті тощо. Відштовхуючись від результатів дослідження вузових проблем сьогодення, Володимир Прокопович зробив успішну спробу окреслити параметри зародження і перспективи розвитку «нового світового порядку» в системі міжнародних відносин. На його переконання, точкою відаїку цього процесу стали події 11 вересня 2001 р. у США. Вельми точно змалював образ сучасної Європи та її розбіжності з США (скрізь призму іранської кризи), підкреслив зростання економічної й політичної потуги Китаю («азійського дракона»), наголосив на прагненнях Росії відновити свій статус

світової держави й окреслив кілька вірогідних варіантів світопорядку XXI ст.

Достоїнством книги є її обширний матеріал, що розкриває проблему пошуку Україною свого місця у світі. Автор напрочуд точно з'ясував особливості «Помаранчевої» революції 2004 р., відзначив її незавершеність, неготовність як лідерів революційних подій, так і рядових учасників до проведення демократичних перетворень, відсутність політичної еліти, котра тільки зароджувалася. Все це вкрай негативно позначилося на становленні справді незалежної Української держави. Він піддав різкій критиці недолугість як внутрішньої політики центральної влади, так і її зовнішньополітичний курс «багатовекторності». Переконливо спростував міф про Росію як «стратегічного партнера» України, прозріливо наголошуючи на неминучості процесу «жорсткого і наростаючого протистояння», бо «цивілізаційна модель Росії не має нічого спільного з європейським вибором України». Підкреслив, що її політика полягає «у відновленні повного контролю над Україною у формі сателітету і навіть реінтеграції до складу РФ. Сильна демократична і незалежна Україна Росії не потрібна. Звідси російська політика, спрямована на ослаблення і внутрішню нестабільність України, на несприйняття її за кордоном як держави, що відбулася». З усією відповідальністю і відвертістю він застерігав інтелектуалів і політиків, що «українська політика Росії нагадує політику Німеччини щодо Польщі після Першої світової війни», що передбачала її ліквідацію як держави (за словами генерала Г. Секта, «існування Польщі нестерпне, не в'яжеться з існуванням Німеччини. Польща повинна зникнути і зникне»). Підкреслював той факт, що Москва веде супроти України не тільки економічну й інформаційну війну, але й робить ставку на ту частину населення, для якої «євразійська ментальність була і є альфою і омегою всього державного й суспільного життя». Наголошував на величезній небезпеці для незалежності України збереження бази російського Чорноморського флоту в Криму, що завжди підігріватиє сепаратизм частини місцевого населення.

На превеликий жаль, ці й багато інших прозірливих міркувань Володимира Прокоповича (як й інших фахівців) залишилися лише на сторінках дослідження. Ними не зацікавилися ні професійні аналітики відповідних державних інституцій, ні політологи, ні політики. Абсолютна байдужість до долі українського народу та його держави, патологічний потяг до збагачення, служіння олігархічно-неофеодальним кланам й культ «братерської» Росії й «братнього» російського народу стали основними причинами несприйняття центральними владними структурами ідей, що генерувалися високопрофесійними інтелектуалами, котрі щиро вболівали за майбутнє України. Як в образній формі з гіркотою констатував у травні 2016 р. Іван Марчук, «Україна не переносить винятково розумних, талановитих людей. Вона не поливає квіти – вони в'януть. Хоча народжує на квадратний метр найбільше талантів у світі, і де вони?...». Ця їхня злочинна політич-

на короткозорість обернулася жахливою трагедією для українців 2013-2016 рр.: смертю щонайменше 10-15 тис. осіб, понад 1 млн. переселенців, втратою території та війною з Росією.

Ще одним важливим напрямом творчої діяльності Володимира Газіна стало творення підручників і навчальних посібників для студентів історичних факультетів. Побутує думка (і вона насправду слухна), що навчально-методична література не належить до розряду науково-дослідної. Проте у жодному випадку не можна ігнорувати значимості науково-концептуальної спрямованості її змісту. Адже вона, як правило, є визначальною у формуванні базових засад історичної пам'яті й свідомості майбутніх бакалаврів і магістрів, рівня їх фахової підготовки, а також почуттів національної гідності й самоповаги, любові до минулого й сучасного України. Як можна сформулювати українського історика-професіонала на основі російської навчально-методичної літератури, пройнятої імперським духом російської національної винятковості й культурно-політичного месіанства у світі. Адже в їхній історичній концепції не знайшлося навіть місця для українського народу, котрого вважали і вважають штучним етнічним новоутворенням, бо, мовляв, це «недорозвинута» («малороси») гілка єдиного «русского народа».

За таких обставин Володимир Прокопович першим взявся за витворення власне українського формату навчального посібника з новітньої історії країн Європи та Америки 1945-1994 рр. Він побачив світ 1995 р. і започаткував появу згодом низки видань українських авторів навчально-методичної літератури з цієї навчальної дисципліни. Показово: написаний був не на основі еkleктичного «вінегрету» з окремих, спеціально відібраних шматочків з історичних російських, польських й інших підручників і посібників (як це нерідко трапляється), а на цілісній власній концепції розуміння тенденцій як світового розвитку в цілому, так й окремих регіонів і провідних країн ХХ ст. Ця новизна змісту посібника знайшла повну підтримку з боку студентства й інших прошарків громадськості.

Підбадьорений позитивним сприйняттям свого «дітища», він вирішив написати посібник і з першої частини «Новітньої історії». При цьому запропонував доц. Сергію Копилову (нині д.і.н., проф., ректор Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка) стати його співавтором, на що той люб'язно погодився. Внаслідок активної творчої співпраці, 1997 р. виходить з друку «Новітня історія країн Європи та Америки 1918-1945 рр.» (24,5 др. арк.). Враховуючи побажання й критичні зауваження фахівців, вони переробляли тексти посібників і зробили кілька їхніх перевидань.

Своєрідним підсумком цього процесу вдосконалення став вихід 2003 р. підручника «Новітня історія країн Європи та Америки 1918-1945 рр.» та наступного року – посібника «Новітня історія країн Європи та Америки 1945-2002 роки». Так, в Україні з'явилося фундаментальне видання у 2-х частинах (61,7 др. арк.,

1093 с.) з новітньої історії 1918-2002 рр., в якому автори спромоглися реконструювати панораму визначальних світових процесів, суспільно-політичних рухів та міжнародних відносин між двома світовими війнами, Другої світової війни, становище країн Центральної та Південно-Східної Європи у лещатах тоталітаризму, основних тенденцій суспільного розвитку й міжнародних відносин сучасності. Поряд з цим ґрунтовно висвітлено історію таких країн як Британія, Німеччина, Російська Федерація, США, Франція, Італія, Іспанія, Канада тощо. Дещо менше уваги приділено іншим країнам. Виокремлено також історію країн деяких регіонів, що мали чимало спільних рис: Балтії, Північної Європи й Латинської Америки. Зміст відзначається новизною, стислістю, чіткістю та ясністю сформульованих думок і суджень, аргументованістю висновків. Написані у доступній для сприйняття наукового змісту формі й легкою літературною мовою, обидві частини за декілька років набрали значної популярності серед студентства ВНЗ України, науково-педагогічних працівників, учителів тощо. Невипадково його перша частина (Новітня історія країн Європи та Америки 1918-1945 рр.) на I Всеукраїнському конкурсі видань для ВНЗ «Університетська книга 2010» отримала Диплом переможця у номінації «Краще навчальне видання із соціально-гуманітарних наук».

Осмишуючи вкрай складні і суперечливі процеси світової історії перших 15 років XXI ст. автори 2015 р. опублікували новий навчальний посібник «Новітня історія країн Європи та Америки на початку XXI ст.» (13,4 др. арк.), в якому намагалися не тільки відтворити системні зміни, що відбуваються нині у світовому політичному й економічному просторі, але й сформулювати власний концепт розуміння їхньої перспективи й наслідків. Так, у першому розділі «Світ на початку XXI ст.» акцентовано увагу на таких вузлових аспектах як утворення демократії у більшості країн світу (розкрито і її слабкі місця та помилки спроб насадження в ісламському світі), нові явища економічного розвитку, причини і наслідки фінансово-економічної кризи 2008-2009 рр., особливості трансформацій посткомуністичних країн, проблеми роззброєння, становлення нового світового порядку, в якому Росія прагне перебрати на себе статус колишнього СРСР тощо. Викладаючи історію країн, автори обрали оптимальний варіант її висвітлення: мінімум фактології і хронології й максимум глибоко осмисленого матеріалу (з акцентом на новизну й теоретичні узагальнення) у формі своєрідних інтелектуальних вижимок на кількох сторінках тексту (як часто любить повторювати Володимир Прокопович, аби словам було тісно, а думкам просторно).

Окрім названих підручників і посібників, його перу належать також опубліковані 2011 р. «Історія міжнародних відносин XX ст.» (у співавторстві) й «Україна і світ». У першому з них (у 5-ти розділах) ґрунтовно проаналізував світові процеси напередодні Великої війни 1914-1918 рр., охарактеризував формування, сутність і наслідки Версальсько-вашингтонської системи,

розкрив специфіку міжнародних відносин 1920-1939 рр. й висвітлив визрівання причин і передумов Другої Світової війни. У другому – змалював вельми сумну, складну й суперечливу картину трансформаційних процесів в Україні. Їхня кваліть, а відтак незавершеність, обумовлюються, на його переконання, слабкістю демократії й цінностей громадянського суспільства, відсутністю енергійної й продуктивної політичної еліти, пасивністю більшості населення, деструкційною політикою Москви тощо.

Образ Володимирча Прокоповича як творчої особистості, інтелектуала, вченого й педагога не буде повним, якщо проігнорувати його доробок у царині інтеграції наукових знань в інформаційний простір молодого українського суспільства. Мало хто здогадується, що він став одним з перших в Україні вчених, котрі свої знання понесли до широких кіл громадськості (згодом їх назвали «публічними істориками»). З початку ХХІ ст. окреслюються основні тематичні напрями діалогу Володимира Прокоповича з читацькою аудиторією. 2003 р. започатковується розгляд проблеми формування сучасного українського фермерства. У березні у місцевій газеті «Край Кам'янецький» виходить друком його стаття «Американське фермерство: практика гідна наслідування». У ній ґрунтовно розкрив специфіку становлення і розвитку сучасного фермерства США. Підкреслив той факт, що середній розмір ферм складає всього 144 га, а також важливу роль держави у їхньому формуванні: «Кожен американський фермер знає, що без держави його ферма не могла б існувати. А тому для фермера важливою є участь у державних програмах, яка дає можливість отримувати допомогу від держави...». Восени цього ж року присвятив статтю аналізу соціального статусу селянина у розрізі проблем свободи й демократії. Чи не вперше в інформаційному просторі пролунала його різка, але гранично правдива думка, що українське село залишається на узбіччі демократичних процесів, бо воно «виключено з процесу становлення середнього класу. Без середнього стану в аграрному секторі, тобто фермера, демократія на селі – фікція, а точніше охлократія, яка вигідна тим, хто бачить в селянстві об'єкт політичного маніпулювання». Й наступні 12 років поступу, а радше або тупцювання на місці, або занепаду села, підтвердили слушність цього застереження вченого.

Дещо пізніше, разом з док. іст. наук, проф. Віталієм Нечитайлом (одним з кращих фахівців становлення й розвитку фермерського господарства в Україні) на шпальтах газети «День» (17 листопада 2010 р.) опублікував статтю «Українське село: відродження чи модернізація?», що отримала значний резонанс серед громадськості. У ній автори жорстко розкритикували відсутність у владних колах стратегічного плану перетворень в аграрному секторі, ігнорування ними необхідності всебічної підтримки розвитку фермерського господарства, проповідування концепції «відродження села». Вони справедливо поставили питання: яке село відроджувати? «з сапками, трудоднями, безнадією, безправ'ям і беззаконням «червоних поміщиків?» Зрозуміло, що ні! Тому підкреслюють необхідність яко-

мога швидшого подолання форм господарювання, породжених колективізацією, які продовжують існувати й нині під ліберальними вивісками «сільськогосподарських об'єднань». Необхідно йти шляхом розбудови села майбутнього, що не можливо без утвердження фермерського господарства, яке, зрозуміло, базується на приватній власності на землю. Щодо останньої, то у спеціальній замітці «Приватна власність як найдосконаліша форма земельних відносин» (День, 2 лютого 2011 р.) розкрили її соціально-економічну значимість у сільськогосподарському виробництві. На їхню думку, яку сповна поділяю, «Основними перевагами земельної власності вважаються, по-перше, її спонукальні стимули і мотивація діяльності..., а по-друге при наявності приватної власності, завдяки йому кожна людина може вільно призначати ціну на ресурси». На превеликий жаль, до цих міркувань, як і подібних роздумів інших фахівців, ніхто з правлячої верхівки не прислухався, а відтак у сучасній Україні вималюється жахливий привид утвердження латифундційного типу господарства з його олігархічно-неофеодальним оскалом.

Важливим напрямом студій вченого став комплекс проблем внутрішньополітичного становища в Україні, перспектив її реформування, розвитку історичної науки тощо. Без вагань підтримавши «оранжеву» революцію, Володимир Прокопович у статті «Короткотерміновий кредит революції» (День, 3 березня 2005 р.) зробив успішну спробу її типологізації, зазначаючи, що вона за «колом своїх завдань виявилася продовженням центральносхідноєвропейських революцій 1989-1990 рр., які поставили крапку над комуністичними експериментами нелaborаторного характеру». Аналізуючи розстановку політичних сил у країні, одним з перших прозріливо побачив реальну загрозу появи сили, що під прикриттям опозиції, «різними шляхами прагнутиме до реваншу, до відтворення якоюсь мірою статус-кво, що мав місце в Україні з 1991 до 2004 р.» Тому закликав революційну владу не гаяти з проведенням реформ! «Час у революції, – писав він, – як і в назрілих реформ, – категорія на вагу золота... Його упущення або затягування – це вирок революції або слущення її на таких гальмах, що вихолостять її суть. Цього лідери помаранчевої революції повинні боятися над усе». Як засвідчили подальші події, ці застереження вченого були надзвичайно резонансними й актуальними.

Серед важливих завдань нової влади вбачав необхідність проведення «декомунізації» існуючої символіки. Підкреслював, що це сприятиме очищенню «психології і життя від старого світу в інтересах суспільної трансформації...» Продовження її існування означає, що «перехідна епоха не закінчилася ні в суспільстві, ні в головах людей, а країна тупцює на роздоріжжі епох» (Символіка і політика // День, 21 квітня 2007 р.). Відгукнувся Володимир Прокопович і на перебіг фінансово-економічної кризи в Україні 2008-2009 рр. У статті «У пошуках виходу. Український варіант кризи» (День, 31 жовтня 2009 р.) наголосив на її специфіці (відсутність економічних і політичних трансформацій, перманентність політичної нестабільності та ін.), а також запропонував комплекс

заходів, за допомогою яких уряд зміг би, як на розуміння автора, домогтися оздоровлення економіки. До них зараховував всебічну підтримку малій індустрії, організацію громадських робіт, перенавчання кадрів, навчання безробітної молоді, постійний діалог влади з народом, державний протекціонізм та оздоровлення політичної ситуації.

Враховуючи інфляційні процеси 2013-2015 рр., у газеті «Дзеркало тижня» опублікував статтю, присвячену показу ефективної боротьби з нею у Ваймарській Німеччині 1923 р. (23 травня 2015 р.) в надії, що відповідні владні експерти зможуть використати цей досвід для потреб України, яка перебувала у глибокій економічній і політичній кризі (на зразок німецької). Розкрив роль патерналістичної ідеології в європейському історичному процесі та її вплив на сучасну українську громадськість. У статті «Патерналізм: від люмпена Риму до електорату України» (Дзеркало тижня, 14 жовтня 2015 р.) зазначав, що він «потужною хвилею накриває політику в періоди виборів, референдумів, прийняття важливих рішень у представницьких органах влади». Причому, до патерналізму вдаються не лише владні і багаті кола, але до нього прихильно ставляться й люмпенізовані прошарки суспільства, котрі готові за певні вигоди «приторговувати» своєю совістю, якщо вона є. Не залишився байдужим Володимир Прокопович і до такої болісної сторінки історії українсько-польських відносин як Волинська трагедія 1943 р., що з кінця 2015 р. знову опинилася у центрі наукових і політичних дискусій. Він слушно звернув увагу на необхідність врахування дослідниками ролі у цих подіях позицій СРСР та Німеччини, зацікавлених у розпалюванні українсько-польського протистояння на Волині (Війна у війні: кому було вигідно? Кривава карта Волині» // Дзеркало тижня. – 2015. – 23 січня).

Переймався вчений і проблемами організації розвитку історичної науки в Україні. Влітку 2011 р. опублікував статтю під промовистою назвою «Вивчення всесвітньої історії в Україні: 20 років тупцювання на місці» (Дзеркало тижня, 18 лютого 2011 р.), в якій з боєм у серці констатував, що за 20 років незалежності владні кола так і не спромоглися витворити потужного наукового центру в особі Інституту всесвітньої історії, який би займався створенням фундаментальних досліджень з історії зарубіжних країн, вузлових проблем світового розвитку тощо. Його функціонування не лише б підняло на якісно новий рівень дослідження проблематики всесвітньої історії, що, залишається на задвірках вітчизняної історіографії, але і слугувало б «справді посилення ролі нашої держави в міжнародному житті в системі діяльності світового співтовариства». У ній висловив також застереження стосовно надмірного захоплення вивченням рідного краю, оскільки «випинання історії регіонів нівелює уявлення про Україну як цілісну державу. В таких умовах загальні закономірності історичного розвитку України як єдиного суспільного й державного організму відходять на задній план, що, цілком імовірно, й спричиняє постійне генерування тенденції відособленості й окремішності».

В його інтелектуальному діалозі з громадськістю особливо помітне місце займає тематика зовнішньополітичного становища України й проблеми вибору нею моделі розвитку: «русского мира» (себто васально залежної від Москви) чи врешті-решт європейської з її демократією й реальною незалежністю. Вже восени 2003 р. вчений опублікував статтю «Чого чекати від Москви?» (День, 28 жовтня 2003 р.), що стала «альфою» й «омегою» його концептуального розуміння перспектив кожної з них. З хірургічною точністю викрив оманливість «демократичної маски» російської політичної еліти, в яку тоді вірили (чи хотіли вірити) владні кола Німеччини, Франції, США й інших впливових держав. Надзвичайно, конкретно визначив аргументи, що засвідчували її небажання «поспішати до Європи», а саме:

- вона ніколи не прагнула і не прагне тепер зближуватися з нею у статусі «одного з її рівноправних членів»;
- російське суспільство не зреклося ідеї месіанства;
- у ньому продовжують жити імперські стереотипи й «ностальгія за великою державою»;
- росіяни продовжують займати позиції антиамериканізму й антизахідництва;
- Росія «виявляє неабиякий інтерес до реінтеграції (у різних формах) пострадянського простору.

А відтак, робить висновок автор, вона «не виявляє особливого прагнення європеїзуватися». В силу чого не може слугувати орієнтиром для України, для якої лише європейський вибір є визначальним і життєво необхідним.

Вчений не ідеалізував політики Німеччини, Франції та США щодо їхніх планів прийняття України до сім'ї демократичних європейських держав. Так, у праці «Помаранчеві шанси: Україна в системі європейських відносин» (День, 2 лютого 2005 р.) підкреслював байдужість й інертність ФРН й нейтральність Франції до долі України. При цьому чітко вказав на кілька головних причин цієї позиції, зокрема, їхні економічні інтереси, тісно пов'язані з російськими та успішне нав'язування Росією Заходу погляду на Україну, як її історичну складову й зону особливих російських інтересів. Зазначав, події «помаранчевої» революції, що засвідчили вірність українців європейським цінностям, відкривають перспективи для самостійного виходу України на європейську зовнішньополітичну арену, але за умови проведення демократичних перетворень. Водночас у кількох публікаціях за 2006-2010 рр. (Базові основи та пріоритети НАТО: український шлях // Поділля. – 2006. – 26 жовтня; Система європейської колективної безпеки: НАТО та Україна // Фортеця. – 2007. – 28 червня; Звивистий шлях до НАТО. З бар'єрами // День. – 2010. – 16 лютого) торкався проблеми вступу України до НАТО. У них переконливо доводив історичну необхідність цього кроку, оскільки лише цей Альянс міг слугувати умовою «зміцнення й незворотності незалежності й суверенітету України». Всебічно розкрив внутрішні й зовнішні чинники, що

перешкождали його зробити: непослідовність позиції української влади, млявість, якщо не байдужість більшості населення, активна антинаївська кампанія (з ініціативи Москви) «п'ятої колони», протидія Кремля на міжнародній арені тощо.

Починаючи з 2010 р., Володимир Прокопович, інтуїтивно відчуваючи наростання загрози з боку Росії для збереження української незалежності, у своїх публікаціях забив на сполох. Восени у статті «Нові тенденції на євро-євроазійському просторі (День, 1-2 жовтня 2010 р.) підкреслював, що млявість реакції США на прагнення Кремля «до неподільного домінування на пострадянському просторі як канонічній території зони впливу Росії», залежність Західної Європи від російського газу та її байдужість до України, вражають «своєю короткозорістю». У травні наступного року наголошував: Росія, блокувавши «євроатлантичні наміри Києва як усередині України, так і зовні й, нав'язавши Заходу за допомогою газового прямика власне бачення Росії в євро-азійському просторі», дійшла висновку, що Європа «дозріла до спокійного сприйняття реінтеграційної політики». Одним з перших вчений викрив імперську сутність ідеології «русского мира», сформульованої «вищим кліром Московського патріархату», спрямованої насамперед на ліквідацію незалежної України й відновлення Російської імперії («Русській мір»: нова реальність старого міфу // Дзеркало тижня. – 2011. – 16 квітня). Тому для нього анексія Кремлем Криму й вторгнення на Донбас, що розв'язали російсько-українську війну, яка триває і нині, не виявилися несподіванкою. Він неодноразово наголошував на агресивних апетитах Москви й на можливостях подібного сценарію.

Вражає енциклопедизм наукових інтересів Володимира Прокоповича. Він присвятив чимало есе різноманітним темам всесвітньої історії. Так, предметами його досліджень стали уроки Ваймарської Німеччини, індустріалізація в СРСР, проблеми безпеки 30-х рр. та Другої світової війни, сутність фашизму, доктрини «пакс американа», «пакс советіка», відлуння Вестфальської системи 1648 р. у XXI ст. Його перу належать і кілька майстерно виписаних портретів відомих історичних постатей: Г. Штреземана, А. Гітлера, К. Аденауера та М. Лютера.

Важливо зауважити, що опублікувавши понад 30 есе, дослідник зумів не перейти межі, за якою, на думку д.і.н., проф. О.Є. Лисенка, «історик ризикує перетворитися на політичного трибуна обтяженого громадськими справами і певними корпоративними зобов'язаннями, апологета тих чи інших політичних сил». Завжди залишався і залишається нині абсолютно незалежним від безпосереднього впливу громадських організацій чи партій, матеріальних, кар'єрних чи честолюбних інтересів. Писав і пише так, як велять йому наукове сумління, професійні честь і гідність, власне розуміння тих чи інших подій, явищ і процесів, діянь історичних осіб. Всього ж у його науковому доробку понад 130 монографій, підручників, посібників, статей.

Зрозуміло також, що його викладацька діяльність і творчість вченого органічно впіталися в особисте життя з його радісними й трагічними подіями. Важким ударом для нього стала раптова смерть дружини (27 червня 2007 р.), котра була берегинею сім'ї, мудрим порадиником й сімейним редактором написаних ним робіт. Попри цю непоправиму втрату, біль від якої у серці й душі щемить по сьогоднішній день, Володимир Прокопович мав і має мужність залишатися самим собою. Щасливий від того, що має можливість радіти успіхам дітей і внуків та в разі потреби допомагати їм. Дочекався і появи правнука Данила (народився у лютому 2013 р. в онука Юрія). Продовжує активно працювати як професор кафедри всесвітньої історії: читати лекції, проводити семінари, займатися науковими дослідженнями. Такий же сухорлявий, енергійний, пунктуальний, дотепний і принциповий як і 20 років тому. Взирець духовного аристократизму, людської принципності, порядності й чесності, відданості служіння моральним принципам і Батьківщині. Щиро зичимо ювіляру довгих років життя, міцного козацького здоров'я йому і його родині, нових творчих успіхів як на викладацькій ниві, так і в сфері наукової творчості, Божого благословення.

Valeryi Stepankov

**VOLODYMYR PROKOPOVYCH GAZIN:
A FEW FEATURES TO PORTRAIT OF PERSON, SCIENTIST, TEACHER
(to Volodymyr Prokopovych Gazin's 80th birthday)**

The author shows in the article the basic stages of life and creative way of the known Ukrainian historian-germanist V.P. Gazin. His scientific achievements and pedagogical activity in Kamianets-Podilsky Ivan Ohienko National University is examined. Author also analyses in detail monographs, study textbooks and publicistic articles of hero of an anniversary.

Key words: *Gazin Volodymyr Prokopovych, historian, German history, international relations, teacher, professor, department, university, publicism.*

Валерій Степанков

**ВЛАДИМИР ПРОКОФЬЕВИЧ ГАЗИН:
НЕСКОЛЬКО ШТРИХОВ К ПОРТРЕТУ ЧЕЛОВЕКА,
УЧЕНОГО, ПЕДАГОГА
(к 80-летию со дня рождения Владимира Прокофьевича Газина)**

В статье раскрываются основные вехи жизни и творческий путь известного украинского историка-германиста В.П. Газина, рассматриваются его педагогическая деятельность в Каменец-Подольском национальном университете имени Ивана Огиенко, научные достижения. Подробно проанализированы монографии, учебники и публицистические статьи юбиляра.

Ключевые слова: *Газин Владимир Прокофьевич, историк, немецкая история, международные отношения, педагог, профессор, кафедра, университет, публицистика.*

Отримано: 7.07.2016.